

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Чергова хвиля ескалації російсько-українського конфлікту, що розпочалася у вересні, ознаменувалась як зростанням інтенсивності бойових дій вздовж усієї лінії зіткнення, так і збільшенням масованих російських атак на невійськові об'єкти. Кремль також нарощував зусилля з метою тиску на міжнародну спільноту, застосовуючи весь наявний набір інструментів від «енергетичної зброї» до ядерного шантажу.

На динаміку бойових дій у жовтні суттєво впливав природний фактор. Обидві сторони конфлікту намагалися досягти максимальних здобутків до початку осінньо-зимового періоду. Станом на кінець жовтня, стала абсолютно очевидною перспектива переходу війни у 2023р. на позиціях, що сформується на кінець осені 2022р.

БОЙОВІ ДІЇ

На кінець жовтня відбулася відносна стабілізація практично по всій лінії фронту, крім херсонського напрямку та окремих ділянок на Сході. Попри очікуване сповільнення темпів наступу, порівняно з попереднім місяцем, українська сторона переважно володіла стратегічною ініціативою, змусивши противника дедалі частіше переходити до оборонної тактики.

На Півночі та Сході українські сили оборони закріпили досягнуті успіхи вересневої контрнаступальної операції, а також зуміли звільнити кілька населених пунктів і покращити позиції для ефективної оборони та підготовки умов для наступальних дій у майбутньому. У I половині жовтня було деокуповано майже 20 населених пунктів на північному заході Херсонської області попри серйозні перешкоди, пов'язані з ландшафтом та концентрацією зусиль противника на утриманні правобережжя Дніпра.

Українське військове командування продовжує застосовувати підходи, що успішно зарекомендували себе як в активній обороні, так і під час здійснення контрнаступальних операцій. Основними елементами таких стратегій і тактики є максимальне ослаблення бойових спроможностей противника за рахунок маневреної оборони, підриву систем управління противника та логістичного забезпечення. На кінець жовтня, саме завдяки такій стратегії схоже створені сприятливі умови для витіснення російського контингенту з правобережжя без масштабних штурмових дій.

Російські сили не полишали спроби наступу на окремих ділянках, але темпи їх просування та захоплені позиції практично не мали ні стратегічного впливу на загальну ситуацію, ні значимих оперативних здобутків. Важливо зазначити, що відносні успіхи (в районі Бахмута) демонстрували переважно підрозділи найманців т.зв. «ПВК Вагнера», а не регулярні війська, що, крім іншого, є додатковим свідченням суттєвого виснаження наявного наступального потенціалу російської армії.

Цікавими є зміни, що відбулися у внутрішньоросійській інформаційній політиці. Попри здійснювані Кремлем зусилля із встановлення тотального контролю над інформаційним простором, офіційна пропаганда потерпіла фіаско від рук російських і абсолютно прокремлівських воєнних блогерів, яких рівень фальсифікацій та приховування поразок на полі бою змусив влаштувати демарш проти речника Міністерства оборони РФ.

Російське керівництво, усвідомлюючи неспроможність переламати хід бойових дій, зосередило зусилля на завданні максимальної шкоди цивільній енергетичній

інфраструктурі України та активізації комплексу інструментів шантажу міжнародної спільноти (погрози застосування ядерної зброї, припинення постачання природного газу, вихід із зернової угоди). Крім того, тривали інформаційні кампанії, в т.ч. за безпосередньої участі вищого керівництва РФ, спрямовані на дискредитацію України або ж створення інформаційного фону для можливого здійснення т.зв. операцій під чужим прапором («підлив каховської дамби», «брудна бомба», «українські обстріли ЗАЕС»). Головною метою, яку намагається досягти Кремль такими діями, є припинення західної підтримки України та примушення Києва до переговорів на умовах Москви. Слід зазначити, що тактика терору та залякування очікувано спричинила протилежний ефект.

Унаслідок серії масованих атак було пошкоджено або зруйновано більше третини української енергетичної інфраструктури, фактично виснажені можливості її нормального функціонування із забезпечення потреб населення, промисловості та транспорту. Паралельно із здійсненням масованих атак російські військові застосовували тактику імітаційних ударів (без пусків ракет). В окремі дні жовтня сукупна тривалість повітряної тривоги сягала майже 10 годин на добу, що мало за мету не лише посилення психологічного впливу на цивільне населення, але й тривалу зупинку життєдіяльності з відповідними ризиками та втратами для економіки, освіти, системи охорони здоров'я тощо.

Збільшення чисельності за рахунок мобілізації російської армії на 300 тис. осіб, третина з яких вже направлені в зону бойових дій, наразі не змінило балансу сил на полі бою. Протягом наступних тижнів слід очікувати поступового нарощування чисельності російського угруповання за рахунок більш ніж 200 тис. мобілізованих у вересні-жовтні.

Попри свідчення негативного впливу від мобілізації на економіку та суспільні настрої всередині РФ, наразі немає ознак ризику масштабних антиурядових (антивоєнних) протестів чи значимої внутрішньополітичної дестабілізації.

Як і прогнозувалося, спроби Кремля розіграти карту незаконно анексованих

територій як «території РФ» не мали жодного стримуючого впливу ні на характер бойових дій, ні на позицію міжнародних партнерів стосовно законного права України на звільнення цих територій. Водночас РФ намагається використати це рішення та рішення про оголошення воєнного стану на окупованих територіях для «легітимізації» мобілізаційних заходів «нових громадян» і запровадження додаткових репресивних заходів.

Поставки іранських дронів-камікадзе значною мірою посилили російські спроможності здійснення масованих атак по всій території України. Імовірно розширення об'ємів та номенклатури іранської військової підтримки, особливо балістичних ракет, призведе до ще більшої ескалації конфлікту, насамперед насильства проти цивільного населення та руйнувань цивільної інфраструктури. Іранська зброя ще більше загострює потреби України в засобах протиповітряної і протиракетної оборони, що наразі стало одним із пріоритетних напрямів надання зовнішньої військової допомоги.

Поступове надходження перших комплексів ППО західного виробництва є одним із факторів суттєвого підвищення ефективності протидії українських сил оборони нападам з повітря.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Верховна Рада увалила зміни до Закону «Про військовий обов'язок і військову службу», що визначають порядок військового обліку для жінок і призову на строкову військову службу.

Згідно з внесеними змінами передбачається, що обов'язковому військовому обліку підлягають лише жінки з медичним або фармацевтичним фахом і придатні до військової служби за віком і станом здоров'я. Жінки інших спеціальностей «беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням».

Попередні ініціативи Міністерства оборони стосовно розширення переліку спеціальностей, представниці яких були б зобов'язані

ставати на військовий облік, викликали негативний суспільний резонанс і змусили МО відтермінувати введення в дію відповідних нормативно-правових актів.

На період воєнного стану скасовано призов на строкову службу. Водночас призовні комісії зобов'язані здійснювати заходи, пов'язані з постановкою та виключенням з обліку військовозобов'язаних.

Скасування призову на строкову службу, очевидно, дозволить зменшити навантаження на оборонний бюджет та військово-тренувальні центри.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

17 жовтня відбулося 6-те засідання у форматі «Рамштайн» (Ukraine Defence Contact Group), результати якого підтверджують висновки про те, що шантаж Кремля лише зміцнює впевненість партнерів у необхідності продовження та збільшення підтримки України. Імовірно, що саме дії Кремля пришвидшили ухвалення рішень стосовно надання Україні систем протиповітряної та протиракетної оборони. Водночас, запити стосовно постачання бойових

літаків і танків західного виробництва все ще не отримали позитивної відповіді.

17 жовтня Рада міністрів ЄС із закордонних справ ухвалила рішення про започаткування Військової тренувальної місії ЄС для підтримки України (*Military Assistance Mission in support of Ukraine, EUMAM Ukraine*). Завданням EUMAM є тренування українських військових і координація зусиль держав-членів ЄС у цій сфері. Установчий мандат передбачає термін діяльності два роки і бюджет у €106,7 млн. Це рішення є практичним підтвердженням декларацій про готовність ЄС до надання тривалої підтримки оборонних спроможностей України.

Аналіз подій жовтня 2022р. дозволяє зробити наступні ключові висновки стосовно поточної ситуації та найближчих перспектив перебігу конфлікту. Українська сторона утримує перехоплену на початку вересня стратегічну ініціативу на полі бою, але всі дії російського військово-політичного керівництва свідчать про наміри подальшої ескалації бойових дій. Масовані атаки на цивільні об'єкти критичної інфраструктури з особливою гостротою висвітлили проблему дефіциту спроможностей багаторівневої ППО/ПРО.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

У жовтні 2022р. відбувся ряд подій, які мали прямий чи опосередкований вплив як на зовнішньополітичне становище України, так і на ситуацію в європейському регіоні та світі. Характерною особливістю жовтня була активна дипломатична діяльність української влади на високому та вищому рівнях, спрямована на розширення зони підтримки і солідарності з Україною у різних регіонах світу, забезпечення воєнної і фінансової допомоги для бюджетних потреб під час війни. Разом з тим здійснювалися заходи у сфері європейської і євроатлантичної інтеграції.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Спостерігалася досить висока інтенсивність переговорного процесу з іноземними візаві з метою просування національних інтересів у двосторонніх відносинах і на міжнародних майданчиках. Слід виокремити наступні важливі напрями.

Перше. Продовжувалася практика активних політико-дипломатичних контактів на різних рівнях. Зокрема Президент В.Зеленський мав телефонні перемовини з Президентом США Д.Байденом, Президентом Франції Е.Макроном, Прем'єр-міністром Індії Н.Моді. Глава держави обговорив з Прем'єркою Італії Д.Мелоні інтеграцію України до ЄС і НАТО, домовився про зустріч з новим Прем'єр-міністром Великої Британії Р.Сунаком. Паралельно відбулася низка очних зустрічей, зокрема з Президентом Швейцарії І.Кассісом, делегацією Палати представників Конгресу США, Президентом ЄБРР, керівництвом МАГАТЕ, адміністрацією Агентства США з міжнародного розвитку та ін. Наприкінці місяця Україну відвідав Прем'єр-міністр Чехії П.Фіала.

Слід відзначити важливий візит до України 25 жовтня Президента Німеччини Франка-Вальтера Штайнмаєра і спільне звернення президентів, де акцентується увага на розвитку міжрегіонального співробітництва для відбудови нашої країни і допомоги Німеччини в євроінтеграції України. Ця зустріч, з одного боку, вирішила непорозуміння довкола раніше відкладеного візиту німецького лідера до України. А з іншого боку, важливо те, що очний досвід перебравання Ф.Штайнмаєра у воюючій країні знайшов відображення в його програмному проукраїнському виступі в Берліні 28 жовтня.

Такий рівень і інтенсивність дипломатичних контактів свідчать про те, що Україна знаходиться в центрі уваги світової спільноти і солідарність з нею зміцнюється.

Друге. На початку жовтня в рамках розробленої МЗС «Африканської стратегії» відбулося перше в історії української дипломатії турне глави МЗС України країнами африканського континенту. Д.Кулеба зустрівся з Президентом Республіки Сенегал М.Салом і відкрив у Дакарі українсько-сенегальський бізнес-форум. Також відбулися перемовини з Президентом Гани Н.Акуфо-Аддо і керівництвом Кот-д'Івуару, де глава МЗС України взяв участь у бізнес-форумі понад 20 українських та івуарійських компаній. На жаль, турне було перерване через масовану ракетну атаку на Україну 10 жовтня.

Згодом 26 жовтня Президент України В.Зеленський мав зустріч з главою Гвінеї-Бісау У.Ембало, під час якої досягнута домовленість про підтримку на міжнародних майданчиках українських резолюцій щодо компенсаційного механізму, спецтрибуналу для РФ і питань Криму. Також обговорювалась ідея проведення в Україні саміту «Україна-Африка».

Активність української дипломатії на африканському напрямі пояснюється: (а) важливістю просування торгово-економічних інтересів України, реалізації її потенціалу в аграрному виробництві, машинобудуванні, енергетиці, IT-сфері та ін.; (б) протистоянням зростаючій російській експансії на африканському континенті; (в) забезпеченням підтримки країнами Африки українських інтересів на міжнародних майданчиках, насамперед у рамках ГА ООН.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ І ЗАХОДИ

У жовтні відбулася серія важливих міжнародних подій, які мали резонанс у світовому дискурсі і були пов'язані з темою війни в Україні.

6 жовтня у Празі відбувся перший саміт Європейської політичної спільноти (ЄПС), в якому взяли участь 44 європейські держави, в т.ч. Україна. Ця нова регіональна міжнародна структура зорієнтована на сприяння політичному діалогу та співробітництву, зміцненню безпеки і стабільності в Європі. Нині важко прогнозувати перспективи ЄПС,

її міжнародну вагу та вплив. Але варто звернути увагу на те, що ця інституція: (а) об'єднує європейські країни без росії і спрямована на підтримку України; (б) на відміну від інших структур не обтяжена правом вето і є більш вільною в політичних рішеннях; (в) не є альтернативою ЄС. Загалом, створення ЄПС слід розглядати як позитивний крок у напрямі політичної інтеграції та об'єднання країн Європи.

11 жовтня відбулася термінова зустріч G-7, на якій виступив В.Зеленський і виклав «українську формулу миру», складовими якої є надання «повітряного щита» для України, відновлення її територіальної цілісності та покарання росії за агресію. Лідери країн G7 засудили російську атаку на енергетичну структуру України, зазначили, що «ми притягнемо президента Путіна та винних до відповідальності». Водночас «Велика сімка» заявила про невизнання референдумів на окупованих територіях України, подовження санкцій проти країни-агресора та надання допомоги Україні «стільки, скільки буде потрібно».

12 жовтня ГА ООН ухвалила історичну резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН», яка не визнає і засуджує незаконні «референдуми» на окупованих територіях України і вимагає від росії скасувати анексію та вивести свої війська з території України. Важливо те, що Резолюцію підтримали 143 країни світу (п'ять держав – росія, Білорусь, Сирія, Північна Корея та Нікарагуа проголосували проти). Це рекордний з 2014р. рівень світової підтримки протистояння України російській агресії. Рішення ГА ООН свідчить про зростання міжнародної солідарності з Україною і посилення політичної ізоляції країни-агресора.

13 жовтня ПА Ради Європи за результатами дебатів «Нове загострення агресії російської федерації проти України» ухвалила резолюцію, в якій оголосила режим РФ терористичним і закликала до найскорішого створення міжнародного трибуналу. Ця ініціатива авторитетної міжнародної організації стала сигналом для міжнародної спільноти. Відтак 18 жовтня парламент Естонії оголосив «російський режим терористичним, а російську федерацію – державою-спонсором тероризму». Згодом 26 жовтня сенат Польщі проголосував за резолюцію, якою визнав російську владу терористичним режимом.

24-25 жовтня в Загребі відбувся Парламентський саміт «Кримської платформи», в якому взяли участь парламентські делегації 55 країн з різних регіонів світу (від

держав ЄС до Японії, Канади і Нової Зеландії). Учасники ухвалили підсумкову Декларацію, в якій наголошується на солідарності з Україною, підтримці її опору російській експансії та допомозі у відновленні України. Очевидно, що парламентський вимір міжнародної солідарності з Україною є як вагомою складовою спільного протистояння країні-агресору, так і головним інструментом для юридично-правової кваліфікації злочинів путінського режиму.

Зрозуміло, що цим не обмежується перелік міжнародних подій, але згадані, мали важливе значення для України. Їх вплив і наслідки або вже частково проявилися, або мають «відкладений ефект» на ближчий час та середньострокову перспективу.

КРОКИ НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Протягом жовтня тривав процес імплементації рекомендацій Єврокомісії і положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС з метою підготовки умов для започаткування переговорного процесу про вступ до ЄС. Глава Уряду Д.Шмигаль 31 жовтня заявив, що «до кінця року ми плануємо спільно подати до Парламенту й ухвалити понад 100 євроінтеграційних законопроектів та підзаконних актів».

Наприкінці жовтня Конкурсна комісія з обрання директора НАБУ обрала керівний склад комісії та ближчим часом планує перейти до затвердження критеріїв і методики проведення конкурсу. Водночас, відбулось експертне обговорення в рамках підготовки до другого читання дискусійного законопроекту «Про медіа». Загалом ці заходи спрямовані на реалізацію відповідних рекомендацій Єврокомісії.

Узагальнюючи підсумки жовтня, слід насамперед відзначити помітну тенденцію географічного розширення світової солідарності з Україною, посилення її позицій на міжнародних майданчиках. Спостерігається, з одного боку, висхідна динаміка зміцнення антиросійської коаліції за рахунок країн з різних регіонів світу. А з іншого – наявними є тенденції подальшої ізоляції росії. Політико-правовим підґрунтям цього є започаткований ПАРЄ процес визнання путінського режиму терористичним. Дії української влади, спрямовані на активізацію цих процесів, виявилися загалом успішними і підтримані її союзниками. Заслужовують на увагу й політико-дипломатичні зусилля офіційного Києва, спрямовані на розширення плацдарму українського впливу у віддалених регіонах світу, зокрема на африканському континенті.

III.

АНАЛІТИЧНІ НОТАТКИ ПРО НАЙВАГОМІШІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА РІШЕННЯ ЖОВТНЯ У СФЕРІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

1. ЗАКОНОДАВСТВО

1.1. У центрі уваги законодавчої діяльності Парламенту в жовтні передбачувано перебували питання удосконалення конституційно-правового регулювання оборони України. Так, 6 жовтня ухвалено Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту», 7 жовтня — Закон «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних», а 18 жовтня — Закон «Про внесення зміни до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо особливостей призову на строкову військову службу та діяльності призовних комісій під час дії воєнного стану».

Усі ці законодавчі новели спрямовані на удосконалення організації діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань у справі захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України. Зокрема жінки, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і які закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, підлягають взяттю на військовий облік військовозобов'язаних. Однак жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затверджену Міністерством оборони, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком (крім зазначених вище), беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням.

Натомість у частині організації діяльності призовних комісій та проведення призову законодавцем встановлено, що під час дії воєнного стану призов на строкову військову службу не проводиться. Однак у цей час призовні комісії утворюються для розгляду питань щодо організації та проведення медичного огляду осіб, які перебувають на військовому обліку призовників та досягли 27-річного віку, взяття їх на військовий облік військовозобов'язаних або виключення з військового обліку, а також щодо направлення призовників, які виявили бажання вступити до вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів ЗВО, для проходження випробувань та складання вступних іспитів або прийняття рішення про відмову в такому направленні.

1.2. Для подальшого проведення у країні судово-правової реформи певне значення може мати практична реалізація прийнятого 6 жовтня Закону «Про приєднання України до Угоди про заснування та Статут Європейської організації публічного права», оскільки від тепер Європейську організацію публічного права можна безпосередньо залучати до процесу адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, реформування вітчизняного правосуддя, зокрема кримінальної юстиції, до удосконалення права комерційної та інтелектуальної власності тощо.

2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

2.1. Упродовж жовтня **КСУ та його органами** проведено **36 засідань** та ухвалено загалом майже 100 різних **актів** суду, в т.ч. два рішення його сенатів за результатами розгляду конституційних скарг. Однак, не

було ухвалено жодного рішення Великою палатою КСУ.

2.2. КСУ продовжує працювати в режимі відсутності законно обраного керівництва (голови КСУ та його заступника); обов'язки голови КСУ виконує найстарший за віком суддя КСУ (С.Головатий), а у складі КСУ тривалий час залишаються вакантними дві посади суддів КСУ за квотою з'їзду суддів України.

3. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

3.1. Виходячи із розуміння непорушності права всіх націй та народів на своє самовизначення, поваги до суверенних прав і законних інтересів інших держав, цінності прав і свобод людини, їх невідчужуваності та непорушності, Верховна Рада протягом жовтня ухвалила низку важливих політико-правових актів міжнародного та загальноконституційного характеру. Так, 6 жовтня прийнято Постанову «Про Звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства про підтримку права на самовизначення народів російської федерації», 7 жовтня — постанову «Про Звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства щодо Північних територій Японії», а 18 жовтня — постанову «Про Заяву Верховної Ради України про засудження збройної агресії російської федерації проти Чеченської Республіки Ічкерія, окупації її території та злочину геноциду Чеченського народу».

Українські парламентарії справедливо звертають увагу світової громадськості на необхідність послідовної підтримки народів російської федерації у реалізації ними права на самовизначення, деімперіалізації російської федерації та деколонізації народів, приєднаних та утримуваних у її складі. Верховна Рада заявила про підтримку позиції Японії щодо її Північних територій, визнає, що зазначені території продовжують перебувати під окупацією рф та закликає міжнародне співтовариство продовжити вживати всіх можливих заходів для договірно-правового оформлення статусу Північних територій Японії.

Верховна Рада заявила також про невизнання окупації росією території Чеченської

Республіки Ічкерія і вважає існуючий там режим окупаційним та нелегітимним. Вона засуджує міжнародні злочини, вчинені рф під час першої (1994-1996рр.) і другої (1999-2009рр.) війн проти Чеченської Республіки Ічкерія, політику геноциду Чеченського народу, наслідуючи злочинні дії царського режиму 1817-1864рр. та радянської влади 1944р. Українські парламентарі закликали держави-члени ООН та міжнародні організації забезпечити незалежне та неупереджене розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території тимчасово окупованої Чеченської Республіки Ічкерія, та притягнення винних осіб до відповідальності, а також ухвалити рішення про визнання Чеченської Республіки Ічкерія тимчасово окупованою російською федерацією та засудження злочину геноциду Чеченського народу.

3.2. Верховна Рада 7 жовтня прийняла Постанову «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України». У ній, зокрема, закликає до міжнародної спільноти використати всі інструменти та можливості для притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів на території України, та підтримати створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України. Такий Трибунал, на переконання українських парламентарів, міг би мати юрисдикцію щодо розслідування та притягнення до відповідальності за вчинення злочину агресії проти України вищим політичним та військовим керівництвом рф, застосовуватиме визначення злочину агресії, закріплене у звичаєвому міжнародному праві, у ст.8 bis Римського статуту МКС, а також матиме юрисдикцію щодо фізичних осіб, які здійснюють ефективний контроль або безпосередньо керують політичними чи військовими діями росії, зможе видавати міжнародні ордери на арешт і не буде обмеженим абсолютним або функціональним імунітетом глав держав і урядів та інших посадових осіб рф.

IV. ЕКОНОМІКА

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ

Головні політичні рішення у жовтні 2022р. були спрямовані на формування і оновлення інституційного середовища країни, в т.ч. з урахуванням специфіки протидії військовій агресії росії.

На початку жовтня Комітет Верховної Ради з питань бюджету рекомендував Парламенту ухвалити в цілому висновки та пропозиції до Бюджету-2023. Очікувалося, що Верховна Рада проголосує за бюджет у третій тиждень жовтня. Однак, невдовзі розгляд було перенесено на початок листопада.

Такий зсув офіційно пояснюється потребами узгодження обсягів і термінів фінансування бюджету іноземними партнерами (нагадаємо, оцінка щомісячних потреб – близько \$3,5 млрд.). Однак не виключено, що відтермінування зумовлено відновленням практики «торгів» у частині перерозподілу видаткових потоків.

19 жовтня ухвалено Закон про новий митний тариф України, який відповідає вимогам Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, до якої приєдналась Україна.

Головною метою Закону є перехід з класифікатора товарів 2017р. на класифікатор 2022р., який вже використовують головні торговельні партнери України, що призведе до прискорення і спрощення процедури митного оформлення товарів під час здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Також увалено Закон про запровадження т.зв. е-резидентства в Україні. Тепер іноземці матимуть можливість отримати відповідний статус і відкрити свій бізнес в Україні. Е-резиденти стають електронними платниками єдиного податку по III групі без ПДВ (сплачує податок у розмірі 5% доходів у рамках ліміту ФОП III групи).

Це зможе мати позитивний вплив для економіки, оскільки (в контексті поширення цифровізації) дозволить іноземцям дистанційно працювати для України або тим, хто співпрацює з українськими компаніями з-за кордону (в т.ч. для підтримки вітчизняного експорту).

Низка законодавчих актів була спрямована на зміцнення НБУ і банківської системи. Так, Верховна Рада Постановою звільнила К.Шевченка з посади голови НБУ (був призначений на посаду 16 липня 2020р.). Це психологічно складне рішення (зміна голови НБУ під час війни), однак, вірогідно, виявилось невідкладним.

Сам Шевченко пояснив відставку станом здоров'я, однак 6 жовтня Національне антикорупційне бюро та Спеціалізована антикорупційна прокуратура повідомили про підозру у його протизаконних діях у період керівництва «Укргазбанком».

7 жовтня на посаду голови НБУ було призначено А.Пишного, який політично асоціюється як з А.Єрмаком, так і А.Яценюком.

Банківська система витримала найскладніший період війни (навесні), тому є підстави стверджувати, що зміна керівництва НБУ не стане дестабілізуючим чинником.

Верховна Рада також ухвалила Закон стосовно особливості виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану. В Україні до переліку системно важливих банків входять 14 українських банків, зокрема всі чотири державні банки, приватні українські банки та банки з іноземним капіталом, зокрема «Альфа-Банк».

Законом пропонується надати Мінфіну право за пропозицією НБУ брати участь у виведенні з ринку системно важливого банку з підстав, які настали під час здійсненої рф агресії проти України. Водночас вносяться зміни до Податкового кодексу та закону про

Фонд гарантування вкладів. Зокрема, процедура виведення з ринку системно важливого банку за участю держави відбуватиметься шляхом націоналізації, однак без його докапіталізації з боку держави.

Першочергово цей Закон може бути застосований до «Альфа-банку».

У контексті структурних трансформацій вітчизняної економіки важливим є рішення Кабінету Міністрів (від 4 жовтня) про передачу до сфери управління Фонду державного майна понад 800 об'єктів державної власності, загальною вартістю близько 45 млрд. грн.

Очікується, що надалі частина підприємств отримають у процесі приватизації нового власника, інвестиції та працюватимуть на економіку країни. Окремі підприємства залишаться в управлінні держави чи будуть передані в оренду. Держкомпанії, які не мають потенціалу розвитку та нецікаві бізнесу, будуть ліквідовані.

Це не перша спроба прискорити роздержавлення власності, і вкотре очікується, що такі заходи зменшать навантаження на державу, водночас, зміцнюючи результативний приватний сектор.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Попри агресію, Україна завдяки підтримці і допомозі міжнародних партнерів утримує економіку від краху. 8 жовтня Міністерство економіки оприлюднило оцінку падіння ВВП України за дев'ять місяців – близько 30%. Це (в умовах війни) **вважається відносно позитивним показником** (оскільки раніше оцінювалось на рівні 35%). Позитивний «зсув» зумовлений покращенням транспортних перевезень, насамперед, як обслуговування експорту морським транспортом (у т.ч. «Зернової ініціативи»), так і залізницею (у т.ч. гуманітарної допомоги через західні кордони країни).

Станом на 1 жовтня, обсяг фінансової допомоги (грантів і кредитів) від міжнародних партнерів склав \$19,4 млрд., з них у вересні \$2 млрд. (усі кошти були грантовими). Така допомога покрила 56% витрат бюджету від початку повномасштабної війни.

У жовтні продовжувалася широка фінансова підтримка. 7 жовтня Виконавча рада МВФ підтримала виділення Україні близько \$1,3 млрд. додаткового екстреного фінансування. Нагадаємо, в березні МВФ вже надавав Україні екстрене фінансування \$1,4 млрд. для пом'якшення наслідків війни.

13 жовтня Прем'єр-міністр повідомив про отримання коштів і про те, що вказані кошти підуть на термінові потреби у державних видатках – посилення обороноздатності, виплату пенсій, соціальні програми та підтримку економіки.

Також 13 жовтня Україна отримала II транш у €550 млн. фінансової допомоги від Європейського інвестиційного банку з передбачених €1,6 млрд. (I транш – €500 млн. був отриманий у вересні). Першочергове спрямування – відновлення та модернізація електро-, тепло-, водопостачання та житлово-комунальна інфраструктура.

18 жовтня Україна отримала €2 млрд. макрофінансової допомоги (I транш із затвердженого пакета в €5 млрд.) від Євросоюзу (кошти спрямовані на підтримку економічної стабільності, покриття нагальних державних видатків, зокрема в соціальній та гуманітарній сферах).

Сполучені Штати на початку жовтня висловили **готовність підтримувати** фінансову систему України щомісячною допомогою в розмірі \$1,5 млрд., поки триває повномасштабна війна проти росії, і «підштовхують» своїх європейських союзників до виділення аналогічних сум. Очікувані обсяги фінансування з боку європейських країн також зможуть становити \$1,5 млрд.

За оцінками Міжнародного валютного фонду, Україні у 2023р. потрібно близько \$3,5 млрд. щомісяця для надання базових послуг населенню та підтримки економіки.

Однак, сам МВФ не поспішає з наданням фінансової допомоги. 17-20 жовтня у Відні відбувалася **зустріч місії МВФ з представниками України** (Міністром фінансів та головою НБУ) стосовно макрофінансових показників поточного стану і перспектив, бюджету 2023р. і пов'язаних з ним потреб

у зовнішньому фінансуванні, питань фінансового сектору і стратегії підтримки макроекономічної стабільності.

Головні застереження фахівців МВФ стосувалися необхідності «утримуватися від заходів, які підривають податкові надходження» (вочевидь, йшлося про окремі ідеї податкової реформи), задля узгодження витрат з доступним фінансуванням.

Хоча обидві сторони висловлювали «задоволення», однак **жодні практичні рішення ухвалені не були**, а голова НБУ підтвердив, що про результати говорити «ще недоречно і передчасно».

Між тим, співпраця з МВФ є актуальною, хоча обсяг валових міжнародних резервів залишається значним — \$23,9 млрд. (станом на 1 жовтня, а упродовж вересня знизилася на 5,9%). На початку жовтня НБУ змушений був відновити масовані інтервенції, і за перші два тижні інтервенції перевищили \$1,2 млрд. (за два перші тижні вересня — близько \$1 млрд.). На третій тиждень інтервенції дещо зменшилися — до \$579 млн.

Загалом з початку року Нацбанк придбав на ринку \$3,14 млрд. і €111 млн., а продав \$21,3 млрд. і €1,79 млрд.

Поряд з цим, упродовж жовтня спостігалася **помітне зміцнення гривні** — значення готівкового курсу знизилося з 41,73/41,74 грн./\$1 (станом на 30 вересня) до 40,20/40,43 грн./\$1 (станом на 25 жовтня), тобто покращення склало 1,3-1,5 грн. за долар. Це може засвідчувати послаблення психологічного фактору (побоюванням нової ескалації російської агресії внаслідок мобілізації), на який ми вказували в попередньому (вересневому) випуску, і який був серед головних чинників вересневої девальвації. Додамо, що зміцнення гривні в жовтні

відбувалося навіть в умовах посилення бомбардувань.

Можливо, у українців посилюється імунітет до тривоги, пов'язаних з агресією, що, своєю чергою, **може мати позитивний** (стабілізуючий) вплив на макроекономічне середовище, що знаходить підтвердження у експертних дослідженнях.

17 жовтня НБУ оприлюднив результати власного дослідження (через опитування) **ділових очікувань підприємств**, проведеного у III кв. 2022р. Головне: на тлі війни **бізнес пом'якшив свої очікування** щодо скорочення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців та має оптимістичніші оцінки щодо майбутнього розвитку своїх підприємств. Зокрема,

- ✓ скорочення обсягів виробництва товарів і послуг нижчими темпами: баланс відповідей — «мінус» 37,9% (у II кв. — «мінус» 48,7%);
- ✓ зниження рівня ділової активності нижчими темпами: індекс ділових очікувань — 79,5% (у II кв. — 72,6%).

Домінуючим фактором, що стримує розвиток підприємств, є воєнні дії та їх наслідки. На тлі інших, помітно зріс вплив фактора «значні коливання курсу гривні щодо інших валют». Є підстави стверджувати, що **стабілізація гривні** стане пріоритетним завданням влади (НБУ) у IV кварталі.

Валютній стабілізації може сприяти і розширення інтеграційних можливостей — в Україні з 1 жовтня запрацювала конвенція про процедуру спільного транзиту (ССТР), або т.зв. «митний безвіз». Відтак, для вітчизняного бізнесу відкрилася можливість міжнародного переміщення товарів з 35 іншими країнами-учасницями за одним транзитним документом, що формуватиме додаткові вигоди для країни.

ПРОВОКАЦІЙНІ ЗАЯВИ РФ ЩОДО МОЖЛИВОГО ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНОЮ «БРУДНОЇ» ЯДЕРНОЇ БОМБИ

Після умисної дезінформації міністрів оборони США, Франції, Китаю та Індії з боку міністра оборони РФ С.Шойгу стосовно намірів України застосувати «брудну» ядерну бомбу Держатомрегулювання відповідно до ст.8 Додаткової Угоди про гарантії запросило МАГАТЕ здійснити інспекцію на українських ядерних об'єктах. **Українська сторона підкреслює, що неухильно та повною мірою дотримується положень цього документа, що є одним із базових у сфері міжнародної ядерної безпеки. Відкрита та принципова позиція України повністю дезавує справжні наміри Кремля з пошуку підстави для застосування російською армією ядерної зброї проти України.**

Про небезпеку розроблення Росією «брудної» ядерної бомби може свідчити факт проведення секретних несанкціонованих будівельних робіт на території сухого сховища відпрацьованого ядерного палива (ССВЯП) на Запорізькій атомній станції (ЗАЕС). На ССВЯП зберігається 173 контейнери. У разі їх руйнування внаслідок підриву може статися радіаційна аварія, яка призведе до радіаційного забруднення прилеглих територій у радіусі кількох сотень квадратних кілометрів.

Керівник міжнародного напрямку ЄС Ж.Боррель схвально поставився до пропозиції України стосовно перевірки МАГАТЕ ядерних об'єктів, зокрема, ДП «Східний ГЗК» (м.Жовті води) та Інституту ядерних досліджень НАН України (м.Київ). Він також підкреслив, що чергова інспекція МАГАТЕ в Україні сприятиме боротьбі з дезінформацією.

СИСТЕМНІ РОСІЙСЬКІ РАКЕТНІ УДАРИ ТА БОМБАРДУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИКАМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Упродовж 10–27 жовтня 2022р. російським агресором були нанесені безпрецедентні у світовій історії ракетні та бомбові

удари по енергетичній інфраструктурі України. Усього за цей період здійснено близько 55 повітряних атак, що становить 64% усіх повітряних ударів з початку широкомасштабної війни 24 лютого 2022р. **У результаті пошкоджено та виведено з експлуатації близько 30% енергетичної інфраструктури України, що пов'язана із генерацією, постачанням й розподілом електричної енергії. Головними цілями цих терористичних актів стали високовольтні підстанції НЕК «Укренерго» та об'єкти видачі потужності теплових електростанцій ТЕС, що є менш захищеними, порівняно з основним обладнанням електростанцій.**

Значні пошкодження енергетичних об'єктів призвели до дефіциту електричної енергії в енергосистемі й до необхідності за рішенням НЕК «Укренерго» впроваджувати операторам систем розподілу графіки аварійних відключень у всіх регіонах, крім Закарпатської області. Це спричиняє не лише значні незручності для домогосподарств, але й суттєве скорочення промислового виробництва. Водночас, вимушене призупинення експорту електроенергії істотно ускладнить й без того тяжкий фінансовий стан підприємств енергетичного сектору. Щомісячні додаткові втрати через це можуть сягати €150 млн. Слід очікувати, що застосування графіків відключень електроенергії збережеться протягом усього опалювального сезону 2022–2023рр. й, згідно з інформацією Офісу Президента України, стануть плановими.

Однак, **незважаючи на важкі руйнування, існують певні передумови для збереження енергозабезпечення економіки України на мінімально необхідному рівні. Це, насамперед, пояснюється проектною стійкістю ОЕС України в розрізі наявності резервних потужностей ТЕС, високовольтних електромереж, професійною й відважною роботою аварійних бригад й поступовим посилення систем ППО.** Так, незважаючи на системні повітряні атаки в жовтні упродовж 19–24 жовтня вдалося збільшити виробництво електроенергії на ТЕС із

54 ГВт*год. до 72 ГВт*год., або на 33%. Станом на 26 жовтня, працювало на потужності 26 блоків ТЕС та ТЕЦ (три блоки знаходилися у простій через відсутність палива).

ТАРИФИ НА ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГІЮ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ ЗАЛИШАТИМУТЬСЯ НЕЗМІННИМИ ДО 31 БЕРЕЗНЯ 2023р.

Уряд України, незважаючи на російську агресію та важкий економічний стан у країні, ухвалив політичне рішення щодо незмінності тарифу для населення до закінчення опалювального сезону. **Це рішення спрямоване на підтримку громадян у важкий військовий час й буде забезпечено шляхом дії спеціальних обов'язків, покладених на енергетичні компанії НАЕК «Енергоатом», НЕК «Укренерго», ДП «Укренерго» та ДП «Гарпок»** (забезпечує виконання механізму PCSO).

Тариф для домогосподарств, що споживають електроенергію до 250 КВт*год. на місяць, становитиме — 1,44 грн., понад 250 КВт*год. — 1,68 грн. Наслідком цього рішення буде збільшення дефіциту бюджетів енергетичних компаній, що може негативно вплинути на можливості із закупівлі палива, аварійного обладнання, проведення ремонтів та виконання програм капітального будівництва. Середня розрахункова ціна на ринку для забезпечення беззбиткової роботи енергетичних компаній у 2023р. складатиме не менше 3 грн. за 1 КВт*год.

Також це рішення може не дозволити погасити заборгованість у секторі ВДЕ, що зараз складає близько 14 млрд. грн. Єдиною можливістю утримати енергетичну систему України від колапсу залишається варіант із підвищення ефективності використання існуючих ресурсів та залучення коштів із зовнішніх джерел.

ВПЛИВ ЗМІНИ МЕТОДОЛОГІЇ НАРАХУВАННЯ РЕНТИ НА ВИДОБУТОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Законом №2606-IX змінено базу для нарахування ренти. Так, замість прив'язки вирахування ставки ренти на газ власного видобутку до нідерландського хабу TTF передбачено враховувати інші цінові індикативи — ціну продажу газовидобувними компаніями для НАК «Нафтогаз України», біржову ціну або середню оцінку ціни ICIS/ARGUS.

Це рішення сприяло зниженню цін на внутрішньому ринку впродовж жовтня із 46 тис. грн. до 32 тис. грн. за 1000 м³, а в окремі дні зафіксована ціна закупівлі газу НАК «Нафтогаз України» у приватних газовидобувних компаній на рівні 27 тис. грн. за 1000 м³.

Слід очікувати, що зміна методології із формування цінових позицій для розрахунку рентної плати сприятиме стабілізації українського ринку природного газу та створить додаткові стимули для нарощування газовидобутку.

VI.

СОЦІАЛЬНА СФЕРА

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ У КРАЇНІ

Через війну, за оцінками Міністерства економіки, за підсумками 2022р., у країні очікується рекордний показник безробіття — близько 30% (для порівняння: за підсумками 2021р. безробіття складало 10,3%). Такий рівень безробіття є серйозним викликом для держави, у зв'язку з чим питання вирішення проблеми безробіття стає одним із ключових завдань. При цьому йдеться не лише про працевлаштування, але й про повернення людей з-за кордону. А це збільшить чисельність людей, які можуть залишитися без доступу до роботи.

Для вирішення питання безробіття Уряд розробив і запропонував механізм, за яким тимчасово безробітних можна залучати до виконання суспільно корисних робіт, в яких є потреба в регіонах (про це йшлося у промові Прем'єр-міністра України Д.Шмигала на засіданні Уряду 21 червня 2022р.). Безробітні можуть бути залучені до виконання робіт, які мають оборонний характер, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного та військового характеру. Це можуть бути як роботи, спрямовані на задоволення потреб ЗСУ, інших військових формувань та сил цивільного захисту, так і забезпечення спільних потреб функціонування економіки та життєдіяльності населення.

На сьогодні суспільно корисні роботи вже впроваджено в Сумській та Чернігівській областях. У Сумській області такі роботи запроваджено у 18 територіальних громадах із 26, де не ведуться активні бойові дії, на них працевлаштовано близько 400 безробітних. У Чернігівській області до виконання таких робіт залучено 78 безробітних.

До робіт залучатимуться всі працездатні особи, зокрема зареєстровані безробітні та внутрішньо переміщені особи, які не мають обмежень за станом здоров'я. При цьому безробітні отримуватимуть оплату за роботу

в розмірі не нижче мінімальної зарплати (6 700 грн.), що в більшості випадків є вищим, ніж допомога з безробіття. З учасниками таких робіт укладатимуться строкові трудові договори відповідно до КЗпП.

Проте слід брати до уваги, що сума 6 700 грн. — це сума до вирахування податків, а на руки люди отримуватимуть 5 393,5 грн. У перерахунку на долари за офіційним курсом НБУ (36,6 грн./\$1) людина отримає трохи більше \$147 (в реальності значно менше зважаючи на обмінний готівковий курс). До того ж більшість зазначених у переліку робіт є фізично важкими, що їх зможе виконувати далеко не кожен чоловік. Виконання таких робіт потребує гарного харчування, яке неможливо забезпечити за пропоновану оплату. Крім того необхідно виділяти гроші на оплату комунальних послуг, проїзду, лікування тощо.

З огляду на те, що в разі відмови людину можуть позбавити виплат з безробіття, таку пропозицію можна розглядати як примус до тяжкої праці людей, які опинилися у тяжкій ситуації, та у яких просто немає іншого виходу. Тобто людей фактично залучатимуть до важкої роботи за їжу. Однак, враховуючи високий рівень безробіття (серед ВПО цей показник досягає 60%) та відсутність альтернатив, імовірно частина безробітних погодяться на такі умови праці, а інша частина, скоріше за все, обере трудову міграцію за кордон (хоча українські чоловіки через війну виїхати на роботу не зможуть).

ЩОДО ОБ'ЄДНАННЯ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

21 вересня ухвалено Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Законом передбачається приєднання Фонду соціального страхування до Пенсійного фонду України з 1 січня 2023р. Викладений

у новій редакції Закон фактично змінює систему управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Зокрема передбачається припинити діяльність Фонду соціального страхування як юридичної особи та управління виконавчої дирекції Фонду, реорганізувавши їх шляхом приєднання до Пенсійного фонду. Таким чином, функції соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання будуть передані до Пенсійного фонду і його територіальних органів.

Метою Закону є зміцнення фінансової стійкості та покращання надання страхових виплат у системі державного соціального страхування. Таке рішення покликане:

- ✓ покращити адміністрування в системі загальнообов'язкового соціального страхування працюючих громадян унаслідок зменшення адміністративних структур управління;
- ✓ надати змогу зменшити витрати на адміністрування страхових коштів, направивши вивільнені кошти на забезпечення страхових виплат;
- ✓ розширити можливості державного контролю за цільовим використанням коштів соціального страхування;
- ✓ запровадити єдину систему управління коштами та єдину інформаційну систему.

Не дивлячись на цілком слушні зауваження щодо того, що Закон у деяких випадках не забезпечує узгодження положень усіх законодавчих актів, якими врегульована ця сфера суспільних відносин та потребує певного техніко-юридичного доопрацювання, Закон абсолютно відповідає потребам часу, особливо з огляду на складний фінансовий стан страхових фондів.

Фонд соціального страхування здійснював свою діяльність фактично безконтрольно. Держава не мала можливості впливати ні на оперативну діяльність Фонду, ні на стратегічне планування його роботи, не могла контролювати використання коштів громадян у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Водночас держава систематично надавала дотації Фонду, щоб вирівняти його фінансовий

стан і забезпечити обов'язки перед страхувальниками. Тільки Пенсійний фонд має 100% управління державою. Тож, завдяки парламентському рішенню держава встановить контроль за використанням та ефективним управлінням публічних фінансів в інтересах громади.

У 2023р. відбудеться скорочення доходів Фонду соціального страхування України на 22,3%, а видатків на 23,7%, порівняно з поточним планом на цей рік. У 2022р. значно знизилися надходження Фонду, тому план на 2023р. побудовано з урахуванням цього зниження. Фактична фінансова потреба Фонду є значно вищою, і для вирішення цієї проблеми потрібно оптимізувати його видатки.

Уряд прогнозує, що у 2023р. бюджет Фонду безробіття зменшиться на 1,7 млрд. грн., а трансферт цьому Фонду із державного бюджету не передбачено у проекті-2023. Власні надходження Фонду будуть меншими на 276 млн. грн. через зменшення надходжень від ЄСВ. Якщо рівень зайнятості у 2023р. знизиться, то разом із недонадходженням коштів від ЄСВ це, ймовірно, призведе до дефіциту коштів на виплату допомоги з безробіття.

У 2023р. трансферт із державного бюджету до Пенсійного фонду планується зменшити на 20,1 млрд. грн., до 232,9 млрд. грн. проти 253 млрд. грн. у 2022р. Наразі з прогнозованого бюджету Пенсійного фонду складно однозначно зрозуміти, чи буде проведена індексація пенсій у 2023р. Утім, скоріше ні, адже її можна профінансувати лише за рахунок значного зростання доходів від ЄСВ, чого в бюджеті наразі немає. Отже, вірогідно, повториться ситуація поточного року, коли нереалістичний бюджет ПФУ Уряд не затверджує, але впродовж року перераховує ПФУ гроші з держбюджету. Так, у 2022р. плановий трансферт до Пенсійного фонду збільшився сумарно на 20,7%, порівняно з довоєнним планом.

Отже об'єднання адміністративних структур Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування не лише скоротить видатки на їх діяльність, але й підвищить якість і виконання головних завдань, пов'язаних із соціальними виплатами. Об'єднання споріднених функцій фондів та інформатизації системи страхування дозволить заощаджувати зі страхових коштів 2-3 млрд. грн. на рік. Подальша цифровізація процесів скоротить терміни проходження коштів та дозволить прискорити отримання виплат та соціальних послуг у системі соціального страхування.

ЩОДО НОВОГО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ ПРО ПРАЦЮ

У травні 2022р. відповідно до Закону «Про делегування законодавства Україні» від 21 квітня 2022р. КМУ отримав завдання розробити протягом одного року та внести на розгляд Парламенту проект Трудового кодексу. У вересні 2022р. Міністерство економіки оприлюднило для громадського обговорення проект закону «Про працю».

Метою законопроекту заявлені *делегування законодавства про працю та лібералізація трудового законодавства*. Головними рисами проекту закону «Про працю» є: зниження рівня державного втручання в індивідуальні відносини у сфері праці; оптимізація соціально-трудова гарантій та зменшення навантаження на трудові відносини; визнання трудового договору основним джерелом регулювання індивідуальних трудових правовідносин; розмежування колективно-договірних та індивідуальних відносин; спрощення процедур входу-виходу працівників на ринок праці; дотримання конвенцій МОП та директив ЄС; збалансування інтересів сторін трудових відносин.

Порівняно з чинним трудовим законодавством проект закону «Про працю» додатково містить регулювання питань щодо: порядку укладення обов'язкового письмового трудового договору та різних видів строкових трудових договорів; врегулювання гнучких форм організації праці, роботи з підсумованим обліком робочого часу, надомної, дистанційної праці та праці домашніх працівників; вдосконалення засадничих умов реалізації права на відпустку, в т.ч. реформування порядку та умов надання соціальних відпусток, з урахуванням принципу гендерної недискримінації; впровадження нових підходів до врегулювання індивідуальних трудових спорів, зокрема на основі процедур медіації; унормування процедури організації та проведення страйків, поширення норм колективних договорів та угод.

Якщо в цілому оцінювати запропонований Урядом законопроект, то слід звернути увагу на те, що Законом «Про делегування законодавства» **Уряду було доручено розробити проект Трудового кодексу України, а не Закон «Про працю»**. Кодекс передбачає регулювання всіх складових трудових відносин, зокрема й таких, як безпека та умови праці, колективні трудові спори і колективні договори. Тоді як головним предметом регулювання цього законопроекту є трудовий договір, якому присвячено третину зі 119 статей документа. Іншим складовим присвячено значно менше уваги. Багато норм законопроекту викликають питання як з огляду на їх спрямованість, так і на можливість подвійного тлумачення, а отже — і застосування.

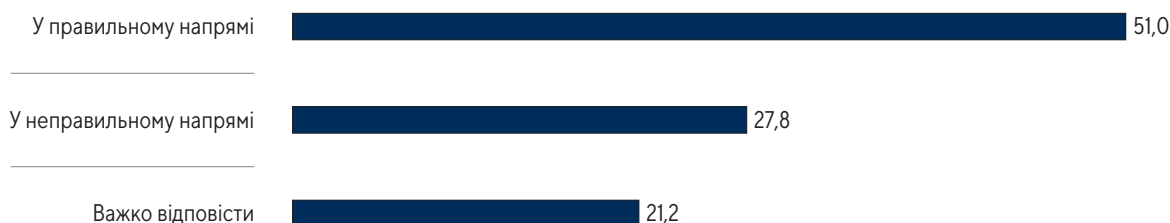
Зі змісту винесеного на обговорення законопроекту випливає, що держава прагне мінімізувати свою участь у процесах регулювання трудових відносин. Уряд як сторона соціального діалогу самоусувається від участі в цьому процесі і, більше того, позбавляє іншу сторону соціального діалогу — профспілки — більшої частини наявних у них повноважень у цьому процесі. Наслідком ухвалення зазначеного проекту закону стане суттєве звуження прав працівників та можливостей їх захисту. І якщо зараз рамкові правила регулювання взаємовідносин між працівником та роботодавцем на ринку праці визначаються законом, який не можна порушувати, то після запропонованої «лібералізації» законодавства кожен роботодавець встановлюватиме їх на власний розсуд, із мінімальними обмеженнями. Зміст відповідних розділів законопроекту свідчить про спробу вибіркової фрагментації чинного законодавства про працю шляхом врахування окремих норм, скорегованих у такий спосіб, щоб розширити права бізнесу та мінімізувати участь держави і профспілок. Зараз, в умовах, коли шукачів роботи стало в десятки разів більше, ніж робочих місць, фактично йдеться про «ринок роботодавця». За таких умов, тим більше під час війни, держава навпаки, мала б залишатися на боці працівника, заради його захисту.

VI.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

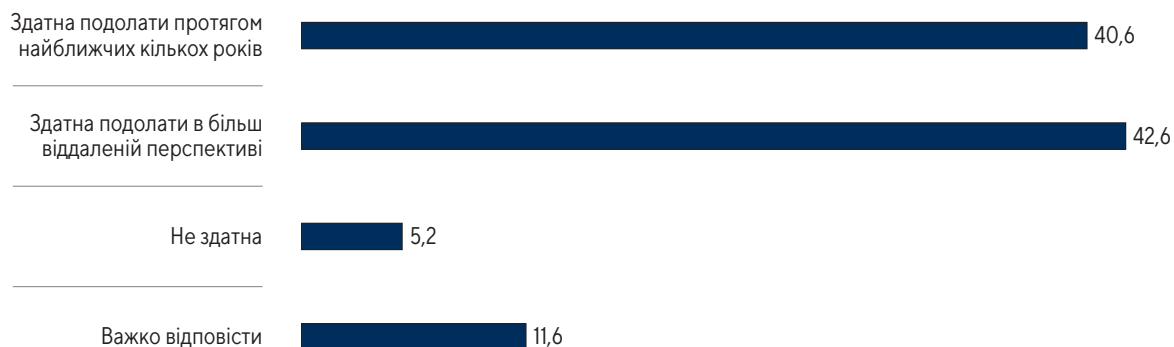
ЯКЩО ГОВОРИТИ В ЦІЛОМУ, ПОДІЇ В УКРАЇНІ РОЗВИВАЮТЬСЯ У ПРАВИЛЬНОМУ ЧИ НЕПРАВИЛЬНОМУ НАПРЯМІ?

% опитаних

ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ПОДОЛАТИ ІСНУЮЧІ ПРОБЛЕМИ І ТРУДНОЩІ?

% опитаних

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 22 вересня по 1 жовтня 2022р.

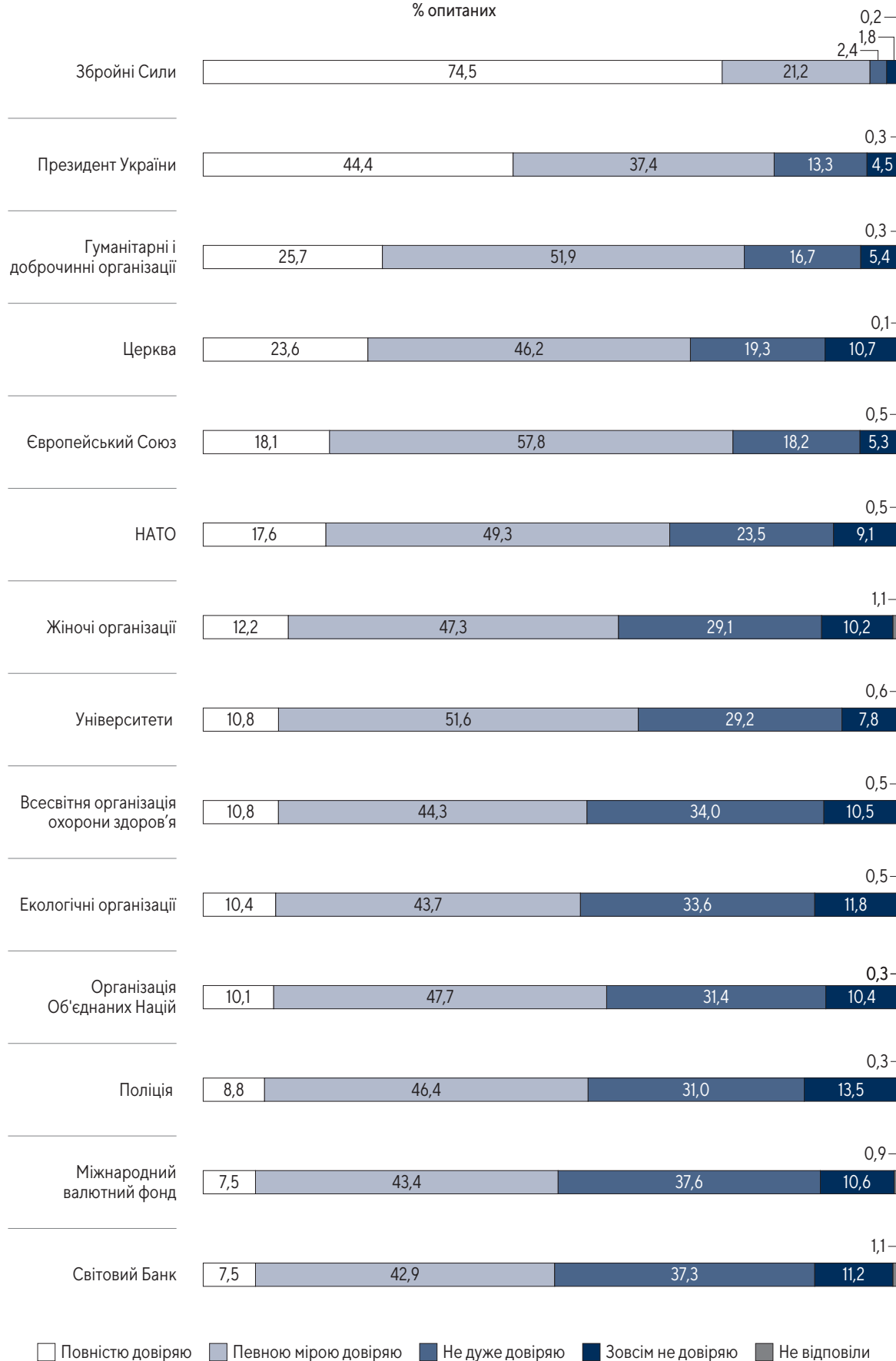
Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та м.Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській областях – лише на територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося у 112 населених пунктах (57 міських та 55 сільських) за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із зас тосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статево-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 021 респондент віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

НАСКІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ КОЖНОМУ З НАВЕДЕНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ?

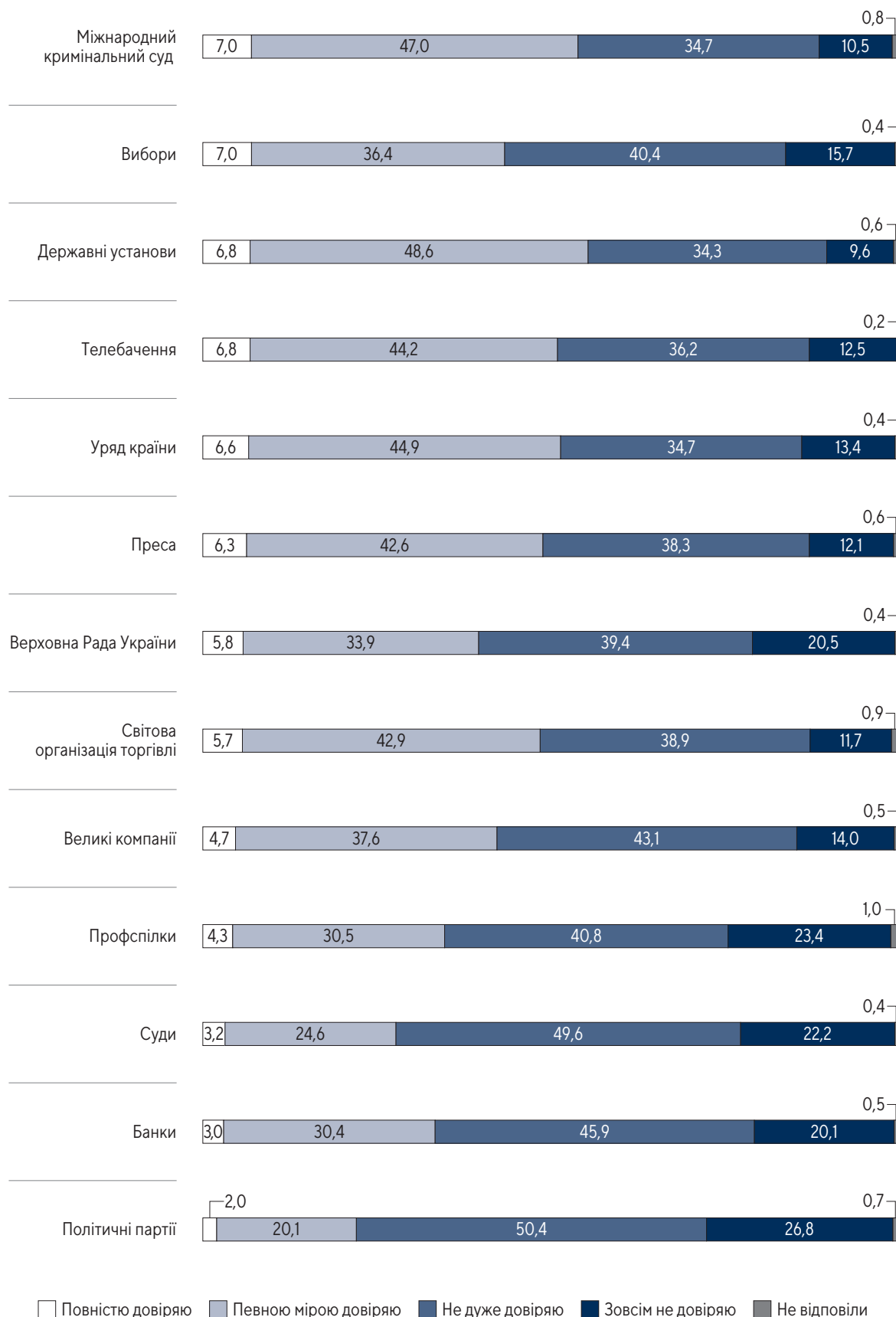
% опитаних

НАСІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ КОЖНОМУ З НАВЕДЕНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ?

% опитаних

(продовження)

З ЯКИМ ІЗ ТВЕРДЖЕНЬ ВИ ЗГОДНІ БІЛЬШОЮ МІРОЮ?

% опитаних

Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України

68,3

За певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний

11,5

Для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні

11,4

Важко відповісти

8,8

ЯКА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗДАЄТЬСЯ ВАМ БІЛЬШ ПРИВАБЛИВОЮ?

% опитаних

Європейська модель

70,1

Російська модель

0,5

Однаковою мірою привабливі

2,3

Жодна з них не є привабливою

18,0

Важко відповісти

9,0

ЯКЩО ВИНИКНЕ ТАКА НЕОБХІДНІСТЬ, ТО ЧИ ГОТОВІ ВИ ЗАХИЩАТИ СВОЮ КРАЇНУ?

% опитаних

Так

71,2

Ні

28,2

Не відповіли

0,6

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю.Якименко (керівник проекту), А.Биченко, М.Білявський, О.Мельник, М.Міщенко, М.Пашков, О.Пищуліна, В.Омельченко, М.Сунгуровський, В.Юрчишин

Редакційно-видавничий відділ: А.Чернова (керівник відділу), О.Бритоусова, З.Міщеня, Т.Овсяник

Фото обкладинки: Сергій Тахмазов

Ця публікація підготовлена в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні. Оцінки та висновки авторів не слід розглядати як офіційну позицію Посольства

Наша адреса:

01015, м. Київ, вул. Лаврська, 16, 2-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Веб-сторінка: www.razumkov.org.ua

